

ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПОГЛИБЛЕННЯ ДОСВІДУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті здійснено теоретичний аналіз професійно-творчої активності як вагомого фактора поглиблення досвіду майбутнього вчителя музики. Визначено функціональні компоненти й основні засоби розвитку професійно-творчої активності особистості.

Ключові слова: професійно-творча активність, творчий потенціал, досвід, професійно-особистісний досвід, майбутній учитель музики.

Входження України до європейського освітнього простору, оновлення змісту підготовки вчителів музики мають глибинний характер і потребують розв'язання проблем становлення та розвитку фахівця, який усвідомлює свою професійну відповідальність, є людиною педагогіки мистецтва, котра не лише інформує, а й активно впливає на творчий розвиток тих, кого навчає та виховує.

Теоретичні основи підготовки фахівця, який здатен реалізувати в професійній діяльності особистісний творчий потенціал, висвітлено в працях К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, О. Асмолова, Л. Божович, В. Загвязинського та ін.

У сучасних музично-педагогічних дослідженнях підкреслюється пріоритетність реалізації творчого потенціалу майбутнього вчителя музики в процесі професійного становлення (Е. Абдулін, І. Арановська, Н. Гузій, А. Козир, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, Т. Рейзенкінд та ін.).

Мета статті – розкрити результати теоретичного аналізу професійно-творчої активності як вагомого фактора поглиблення досвіду майбутнього вчителя музики.

Професійно-творча активність майбутнього вчителя музики як інтегративне особистісно-діяльне утворення поєднує в собі інтереси й потреби, спрямованість та схильності, рівень розвитку інтелектуальних, емоційних, творчих і волевових якостей та дії, що зумовлюють результативність різних видів діяльності.

Визначення змісту творчої активності як найважливішої риси професіоналізму сучасного вчителя музики передбачає врахування особливостей структурних компонентів досвіду особистості, а саме: мотиваційного, когнітивного, поведінково-діяльнісного, ціннісно-смыслового й емоційно-регулятивного.

Творча активність спрямована на реалізацію музично-творчих здібностей у процесі сприйняття нового як духовної потреби особистості, що, у свою чергу, сприяє набуттю практичного досвіду.

Розвиток потенційних здібностей і якостей, інтенсифікація музично-педагогічної й художньо-творчої діяльності студентів, їх повноцінна самореалізація зумовлюють необхідність вивчення функціональних компонентів і засобів розвитку професійно-творчої активності в процесі поглиблення досвіду майбутніх фахівців.

На наш погляд, серед вагомих ознак творчої індивідуальності майбутнього вчителя музики необхідно виокремити:

– спрямованість на інноваційну діяльність, у якій переважає потреба в новизні, віднайдення більш досконалих способів музично-педагогічної діяльності;

– динамічність творчих інтересів та потреб, зумовлену саморозвитком особистості, незадоволеністю досягнутим, яка посилює пошукову спрямованість за умови попереднього прогнозування міри невизначеності й орієнтовної зони пізнавальної й креативно-творчої діяльності.

Мотивація творчої індивідуальності ґрунтується на прагненні до досягнень та перевірки своїх граничних можливостей, бажанні розвинути всі якості своєї творчої індивідуальності. При зустрічі з перешкодою та виході в рефлексію такий викладач схильний не лише реконструювати ситуацію, а й прогнозувати можливі її зміни при стимулювальному впливі потреби в інноваційній діяльності, саморозвитку та самореалізації.

Неадекватність типових прийомів музично-педагогічної діяльності та різноманітність педагогічних ситуацій об'єктивно стимулюють майбутнього вчителя до творчості.

Необхідно підкреслити, що вагомою ознакою творчості є новизна, яка породжує якісно нове у творчій діяльності, тобто позначене неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю.

Творчість у її найвищому розумінні акумулює фактор непередбачуваності, невизначеності, що у своєму розгортанні наповнюється уявою, інтуїцією, креативністю.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях значна увага приділяється вивченню фундаментальної здібності особистості – творчості як здатності неординарно й оригінально розв'язувати проблемні ситуації. Така здатність дістала назву креативність.

Так, на думку науковців (О. Леонтьєва, Є. Назайкінського, С. Рубінштейна, Б. Теплова та ін.), розвиток творчого потенціалу особистості, основою якого є потреба у творчості, відбувається в процесі творчої діяльності з урахуванням особливостей нервової системи, темпераменту, вікових особливостей, типів мислення, рис характеру особистості й передбачає орієнтацію на формування творчих якостей та здібностей, котрі розглядаються як стійкі властивості людини, що виявляються в її навчальній, художній, професійній та інших видах діяльності, становлять необхідну умову багатогранності її творчого розвитку.

Саме творча діяльність формує особистість. Творчу діяльність, що базується на комбінувальних здібностях, психологи називають уявою або фантазією. Уява тісно пов'язана з мисленням. З її допомогою подумки здійснюється вихід за межі того, що безпосередньо сприймається. Уява, породжена діяльністю людини, і розвивається на її основі.

Особливого значення набуває розвиток активної уяви як відтворювальної (створення образу предмета, явища за його описом), так і творчої (створення нових образів, які реалізуються в оригінальних та суспільно значущих продуктах художньо-творчої діяльності).

У творчому процесі активно функціонують почуттєві враження, спостереження, різні види пам'яті, вміння нагромаджувати, зберігати й відтворювати різноманітні знання, а також цілісність сприймання.

Внутрішнім стимулом до творчості є особливий динамізм усіх якостей і властивостей особистості, здатних реалізуватися в конкретному творчому акті. При належному рівні розвитку вищих почуттів виникає потреба у творчості, під час якої відбувається підвищення рівнів сформованості творчих якостей особистості.

Досліджуючи проблему формування творчої особистості Д. Богоявленська [1, с. 74] виокремлює особливу одиницю аналізу творчості, яка, на її думку, відображає пізнавальні й мотиваційні характеристики особистості в їх єдності. Такою одиницею дослідження виступає інтелектуальна активність, основу якої становлять інтелектуальні здібності, тобто творчість є похідною інтелекту.

Дослідники В. Андрєєв, Н. Кичук, О. Лук, С. Сисоева та інші виокремлюють низку необхідних рис, якостей та властивостей, що визначають формування особистості як творчої:

- високий рівень розвитку спостережливості, пам'яті, знань, досвіду, регуляції емоцій і вольових проявів;
- зорієнтованість мотивації на творчість та інтелектуальну активність, спрямованість на евристичну діяльність;
- відмова від загальноприйнятих шляхів і способів вирішення проблеми, розвинутість уяви, цілісність сприйняття, наполегливість у доведенні запланованого до завершення; легкість генерування ідей, гнучкість мислення, перенесення знань у нові умови, здатність до оцінювання;
- адекватна Я-концепція, допитливість, сміливість, емпатійність у ставленні до людей, самовідданість, емоційна активність, асоціативність мислення й пам'яті, здатність до винахідництва, науково-дослідної діяльності, вирішення будь-яких проблемно-творчих завдань.

Ми вважаємо, що творча особистість – це багатоаспектне, багаторівневе поняття, підґрунтям якого є філософські, соціологічні та психолого-педагогічні категорії та яке доцільно розглядати як поліфункціональне особистісне утворення; як феномен вияву унікальності, індивідуальності, неповторності, тобто креативності; як проекцію власної системи творчих поглядів на навколишнє середовище, творче вдосконалення його і себе в ньому.

Слід зазначити, що сучасна евристика виділяє п'ять етапів творчості:

- нагромадження знань та навичок, необхідних для чіткого розуміння й формулювання дослідницького завдання (аккумуляційний період);
- зосередження уваги на пошуках розв'язання проблеми, креслення окремих схем, варіацій, їх зіставлення;
- умовний відхід від проблеми, перехід до інтуїтивного бачення;
- період осяяння, або інсайту;
- перевірка даних, отриманих інтуїтивним шляхом, їх апробація та логічне обґрунтування.

З огляду на те, що творча активність – це продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення, науковці виділяють такі пріоритетні творчі якості особистості:

- творча спрямованість: позитивне уявлення про себе (адекватна самооцінка), бажання пізнати самого себе; творчий інтерес, допитливість; потреба в постійному пошуку нової інформації, фактів; мотивація досягнення;
- характерологічні особливості особистості: сміливість; готовність до ризику; самостійність; ініціативність; впевненість у власних силах та здібностях; цілеспрямованість; наполегливість; уміння довести розпочату справу до кінця; працелюбність; емоційна активність;
- творчі вміння: проблемне бачення; здатність до висування гіпотез, оригінальних ідей; здатність до дослідницької діяльності; розвинута творча уява, фантазія; здатність до виявлення суперечностей; здатність до подолання інерції

мислення; уміння аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію; здатність до міжособистісного спілкування;

– індивідуальна особливість психічних процесів: альтернативність мислення; дивергентність мислення; точність мислення; готовність пам'яті; асоціативність пам'яті; цілісність, синтетичність, свіжість, самостійність сприйняття; пошуково-перетворювальний стиль мислення.

Стрижнем творчої особистості є її креативність, детермінантою якої виступає творча активність індивіда; творча діяльність особистості є творчим процесом, у результаті якого виникає нове творче досягнення; результатом творчого процесу є створення об'єктивно чи суб'єктивно нових матеріальних об'єктів, зрушення в психічному розвитку особистості, у розвитку її мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь; для педагогічного процесу доцільно ввести поняття “творчі можливості” особистості, які відображають індивідуальні особливості її творчого розвитку, сприяють вияву творчих якостей і зумовлюють здатність до творчості; творчі можливості – це самостійна, динамічна система творчих якостей особистості, пов'язана з інтелектом, умовами розвитку, яка формується, розвивається, виявляється в творчій діяльності й забезпечує розвивальну взаємодію особистості з навколишнім світом.

Процес розвитку професійно-творчої активності в умовах набуття досвіду майбутнього вчителя музики завжди індивідуальний, адже відбувається постійна взаємодія свідомого та несвідомого, інтелектуального й емоційного аспектів, пізнавальних та оцінювальних процесів.

Проте, якою б не була індивідуальною творчість майбутнього фахівця, у ній проглядаються деякі загальні закономірності, які визначають її етапи, зокрема:

- усвідомлення потреби;
- поява задуму, ідеї;
- творча розробка задуму;
- пошук форми та реалізація творчого задуму;
- аналіз професійно-творчих знахідок.

Зауважимо, що системно-енергетичний підхід до творчості дає змогу розглядати її як природне явище, як найвищий ступінь самоактивності буття в його людському вияві.

Науковці І. Зязюн, Г. Сагач [2, с. 44], обґрунтовуючи основні принципи розробки, організації та реалізації професійної підготовки, підкреслюють, що саме можливість творчого самовдосконалення робить особистість здатною до продуктивного учіння. Самовдосконалення, на думку авторів, зумовлює осмислення досягнутого результату, самостійний вибір нової мети, завдань та цілей. Водночас учіння є продуктивним лише тоді, коли існує взаємозв'язок між його змістом і способом реалізації, з одного боку, й особистісними смислами та цілями – з іншого.

Творчий потенціал формується за різних соціальних і культурних умов. Важливу роль тут відіграє навчально-виховний вплив, який може стати “стимулювальною” або “обмежувальною” домінантою творчої життєдіяльності особистості.

Підкреслимо, що творчий потенціал являє собою універсальну, цілісну якість особистості, змістовна визначеність якої виявляється в художньо-творчій діяльності шляхом пізнання матеріально-духовних цінностей, а також власного

творчого саморозвитку й самореалізації. Це діяльність у галузі мистецтва, особливою якою є відображення реальності в художньо-образній формі.

Сутність творчого потенціалу – свідомий процес розгортання та зростання сутнісних сил людини, її творчих здібностей, умінь, потреб, мотивів, життєвих цінностей. Така реалізація внутрішнього творчого потенціалу особистості відбувається шляхом розв'язання досить гострих суперечностей між “Я – ідеалом” і “Я – реальністю”.

Досліджуючи розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музики, ми акцентуємо увагу на розвитку художньо-творчих умінь студентів.

Художньо-творчі вміння передбачають єдність розуміння художнього образу, естетичного оцінного судження та практичної діяльності. Необхідною умовою успішного формування умінь і навичок студентів є свідоме й зацікавлене естетичне ставлення до художньо-творчої діяльності. Це виявляється в розумінні поставлених завдань, творчому баченні шляхів успішного виконання цих завдань, прагненні досягти найкращих результатів, зіставленні досягнутого з уявленнями про ідеал.

Слід наголосити, що в розвитку професійно-творчої активності майбутнього вчителя музики надзвичайно важливу роль відіграє формування творчого мислення студентів.

Так, С. Сисоева [4, с. 24] зазначає, що розвиток творчого мислення майбутніх фахівців, ефективне використання начального часу, підвищення рівня знань і умінь, оволодіння основним арсеналом дослідної роботи, отримання студентом результатів певною мірою через самостійну діяльність, набуття ним власного досвіду, професійних навичок є основними складовими розвитку творчого потенціалу особистості. Особистісні якості, які визначають здатність людини до самореалізації, найбільш яскраво виявляються у творчості.

Формуванню творчого індивіда слугує система освіти особистісно орієнтованого цілеспрямування. Це багатоваріантна взаємодія між суб'єктом навчання й навчальною системою, покликаною забезпечити формування в суб'єкта необхідних загальнокультурних, професійних і психологічних новоутворень. Зміст навчання і його конкретні форми розробляються, передусім, на основі гуманістичних уявлень про завдання майбутньої діяльності, бажаних цільових якостей спеціаліста як особистості, зокрема його професійного досвіду й мислення.

Мотивація активності творчої особистості, яка відбувається, безумовно, завдяки її глибинним потребам, визначається, насамперед, свідомістю, тобто суб'єктивною репрезентацією цих потреб.

Творча активність студентів є складовою мотиваційного компонента професійного навчання та однією з головних умов, як вважають учені, розумового розвитку майбутніх фахівців, оскільки інтелектуальна сфера особистості успішно розвивається лише за наявності й розвитку творчих пізнавальних потреб.

Для розвитку професійно-творчої активності студентів необхідно організувати їх навчальну діяльність з орієнтацією на самонавчання, на самостійне отримання нової інформації. Самонавчання як складова саморозвитку особистості й творча активність діалектично взаємозалежні.

Висновки. Таким чином, професійно-творча активність майбутнього вчителя музики як свідомий, цілеспрямований процес підвищення своєї професійно-педагогічної компетенції й розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної музично-педагогічної діяльності

та власної програми розвитку зумовлює ефективність формування професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців в умовах неперервної педагогічної освіти.

Список використаної літератури

1. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / Д.Б. Богоявленская. – Ростов н/Д., 1983. – 173 с.
2. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії / І.А. Зязюн, Г.М. Сагач. – К. : Україно-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
3. Маслоу А. Самоактуалізація личности и образование : пер. с англ. / А. Маслоу. – К. ; Донецк : Институт психологии АПН Украины, 1994. – 52 с.
4. Сисоєва С.О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: Проблеми, пошуки, перспективи / [за ред. І.А. Зязюна]. – К. : ВПОЛ, 2000. – 636 с.

Стаття надійшла до редакції 31.08.2012.

Попович Н.М. Профессионально-творческая активность как фактор развития опыта будущего учителя музыки

В статье осуществлен теоретический анализ профессионально-творческой активности как фактора, влияющего на развитие опыта будущего учителя музыки. Определены функциональные компоненты и основные средства развития профессионально-творческой активности личности.

Ключевые слова: *професійно-творческая активность, творческий потенциал, опыт, профессионально-личностный опыт, будущий учитель музыки.*

Popovich N. Is professional-creative activity as the factor of development of experience of the future teacher of music

The article presents the theoretical analysis of the professional and creative activity as a factor affecting the development of the experience of the future music teachers. Defined functional components and the basic means of professional and creative activity of the individual.

Key words: *professional-creative activity, creative potential, experience, is professional-personal experience, the future teacher of music.*